

У череві синього кита

Найважче пояснити — і самій собі теж — чому раптом він? Звідки взялася моя історія про нього? Хто ми одне одному?

Відповідаю: ніхто.

Ми ніколи не зустрічалися (наша зустріч була фізично неможливою), ми не родичі, ми не земляки, ми навіть не однієї національності. Він поляк, я українка. Він мудрець, філософ у політиці, поет в історії, я ж — людина без особливої професії, маніпулятор словами й ідеями, можу писати, можу мовчати. Ми настільки різні і чужі одне одному, що ніяка розповідь не змогла би поєднати нас в одне ціле, якби не моя ірраціональна впертість.

Я збрала три точки перетину наших життів: дві у просторі й одну в часі. Все, що могла, більше просто немає. Ось перша: якось він провів кілька днів у моєму рідному місті. Саме закінчилася війна. Він був посланником Української держави, мав там важливу зустріч. Натомість я провела кілька годин у його рідному селі. Навмисно туди їхала. Сільський чоловік зі старомодними вусами на ім'я Петро, який тепер доглядає його родинний маєток, радо все показав, але й запитав:

— А ви йому хто? Чого цікавитесь? Для звичайного відвідувача музею ви занадто багато знаєте.

Я відповіла, що цікавлюся просто так, важко пояснити. Петро кивнув головою, що зрозумів. Потис мені своєю мозолястою зашкарублюю долонею руку. Я не зізналася, що є ще одна річ, яка нас об'єднує, дивний збіг, який я помітила зовсім недавно і який плекаю, наче останнє виправдання своїй одержимості. Наші життя один раз перетнулися й у часі. Ми народилися в один день, обоє — 17 квітня. Тільки він рівно на сто років раніше.

Тепер я часто думаю про час і кажу всім, що лише з часом надходить відчуття часу. Що далі в час, то він зриміший. Що довше живеш, то його більше. І всі інші часи, ті, в яких я не жила, але про які знаю, що вони були, обростають крупинку мого особистого часу, нашаровуються, накипають. Тому здається, ніби я прожила безкінечно багато і вже незабаром має настати кінець.

Кінець справді настав, він прийшов до мене у формі «серця в горлі». Так я почала називати несподівані напади паніки. Коли робиться дуже, дуже страшно, а серце — центральний орган мого тіла — раптом гримить і підступає до горла, загрожуючи вистрибнути на підлогу. Я намагалась описувати свої приступи словами, вони — моя армія, я ж літератор, але слова розлізалися, ніби їх хтось варив, помішуючи дерев'яною ложкою. Слова більше нічого не означали. Кінець, який я переживала, кінець усіх часів у мені, не міг бути описаний старим способом. Потрібні були нові слова, нова правда, і їх пошук захопив увесь мій розум.

Впродовж своєї попередньої «літературної кар'єри» — а це шість невеличких книжечок — я завжди працювала на комп'ютері. Від руки я ніколи не писала і писати не вмію, а коли треба, то виводжу каракулі і роблю від незвички купу

помилку. Комп'ютер натомість — мій ткацький інструмент. Раніше мені здавалося, що я пишу на ньому так, ніби тчу килим, і плетиво тексту хотілося зробити якомога барвистішим. Тепер процес писання більше нагадує гру на фортепіано. Я музикую. Тисну на клавіші віртуозно, ритмічно нахилию корпус тіла вперед, пальці завмирають в повітрі, коли мені потрібна пауза, а потім слухняно спадають вниз на клавіатуру, примушуючи звучати потрібні літери. Раніше я ткала барвисту життєву дорогу, тепер пишу невблаганну музику кінця. Реквієм самій собі. Це не означає, що я вже завтра помру, зовсім ні. Переживши і прийнявши власний кінець, можна жити ще як загодно довго.

«Серце в горлі» бувало таким нестерпним, особливо перші рази, що я викинулася би з вікна, якби в той момент могла рухатися. Аритмія, біль у грудях і скронях, брак повітря, запаморочення, нудота. Втім, справді нестерпними були не фізичні страждання, а викривлення реальності, нове її сприйняття, ніби з протилежного боку, тамтого, звідки вже не повертаються. Це був увесь жах смерті, як про неї думають живі. Одночасно я переживала втрату (чи споконвічну відсутність?) найменшого сенсу, основоположного, того, з якого все починається. Питання «навіщо?» затьмарило всі решта. Не було важливо, хто я, а було важливо, навіщо. Не мало значення, коли і як, а мало значення, чому.

І ось в одну таку мить, страждаючи від глибинної марноти, я раптом почала думати про час як про те, що об'єднує безкінечну вервицю безглузких подій, а також про те, що лише в послідовності цих подій сенс і є і що не Бог, не любов, не краса, не велич розуму визначають цей світ, а тільки час, плин часу і мелькотіння людського життя в ньому.

Людське життя — його корм. Час поглинає все живе мільйонами тонн, як гігантський синій кит мікроскопічний планктон, перемелює і пережовує до однорідної маси, так що одне

життя безслідно зникає, даючи шанс іншому, наступному в черзі. Проте не зникнення щеміло мені найбільше, а саме безслідність. Я подумала, що вже сама однією ногою там, в тотальному забутті. Процес мого неминучого зникнення розпочався в хвилину мого народження. І що довше я живу, то більше щезаю. Щезають мої почуття й емоції, мій біль і моя радість, щезають місця, які я бачила, і люди, з якими зустрічалася. Щезають мої спогади, мої думки. Щезає моє розуміння світу. Щезає моє тіло, кожного дня дедалі більше. Світ в мені і навколо мене безслідно щезає, і я нічого не можу зробити, щоб його вберегти.

Тоді я взялася у великих кількостях читати старі газети. На запылюжених шпальтах одноденок найбільше відчувається крихкість всього живого перед всемогутністю часу. Ось воно ще було важливим, заголовки рясніли мріями і страхами цілих народів, велися дискусії, вибухали скандали, друкувалися спростування, аптеки, книгарні і туристичні компанії вміщували свої оголошення, хтось збирав пожертви на скалічених у війні земляків, хтось анонсував літературний вечір, на останній шпальті завжди один-два посередні віршики на патріотичні теми, для душі, аж раптом гульк — і цей клетотливий час теперішнього став минулим, паща синього кита вже відкрита і починає засмоктувати, редактор із сумом повідомляє, що через брак фінансування газета припиняє вихід, «але не назавжди!». І більше жодного номера. Кінець. Час переміг. Синій кит поплив далі.

Так було з першою українською газетою «Діло», яка виходила від 1880 до 1939 року у Львові. 1939-й став роком завершення багатовікової історії цього міста: вступ Червоної Армії розпочав його нову — радянську — епоху, особливою пристрастю якої було вбивство минулого і заборона на пам'ять.

Так було з другою великою українською газетою «Рада», яка виходила щоденно у 1906–1914 роках у Києві. Видавець